

by národní šlechta, po které voláme ve svém, státním i dynastickém zájmu. Zde přestává protichůdný interes stranických názorů. Tu neběží jenom o tituly, predikáty a snahy, o nichž si přejeme, aby byly také českými.

Udržovati evidenci české šlechty v původním slova rozumu, udržovati přehled důstojníků a vyznamenání zemských, opatřiti přehled výhod domácí šlechty a povinností s nimi spojených, to není jenom ve stavovském zájmu dnešní šlechty. Péče o děti šlechtické v našem slova rozumu, jak zahájeno bylo blahodárně oživením Strakovské akademie, a zejména péče o řádné ústavy pro dcery šlechtické a jejich vychovatelky je také menšinovou prací velmi značného významu. Věnovati pozornost domácímu ústavům šlechtičen není věci jenom ústavních zájmů. Kdo ví, jak oživly by jenom Královské Hradčany, kdyby bylo lze působití na residenční povinnost súčasněných dam.

Avšak i na půdě zákona sluší hledati pomoc. Zejména úprava a reforma inkolátního práva, určení podmínek jeho ztráty a vyloučení jeho výhod pro cizince na prospěch pravých synů země navrátilo by do právního citu a bylo by s mnohou výhodou.

S tohoto hlediska by slušelo věnovati pozornost i fideikomisnímu právu.

Nechtěli jsme říci všecko a také nedovedli, řekli jsme jenom, co cit vtiskoval nám v pero, a prosíme, aby vše posouzena byla také jenom se stanoviska národního celku a se stanoviska národa v mnohojazyčné monarchii, v níž šlechta má konec konců a bude mít vždy velký vliv (panská sněmovna atd.) a vykoná ještě mnohý úkol, který se dotkne také nás.

Národní šlechta česká je v zájmu národa, ale také v zájmu šlechty, je v zájmu země, je v zájmu státu a je také v zájmu dynastie.

Donucovací prostředky kartelu.

Dr. Lev Winter.

Málokdo z nás jest ochoten doznati, že jest stoupencem hesla: »Činí-li dva totéž, není to totéž.« Každý z nás jest ochoten o sobě prohlásiti, že posuzuje skutek výhradně dle obsahu a rázu jeho, nikoli však dle osoby jednajícího. A přece tomu tak není. Skoro každý vyrůstá v určitých předsudcích, jichž obyčejně po celý život se nezbaví. A obyčejně, veden jsa témuto předsudky, ani nepozoruje, že témuž skutku dává jiný nátěr dle toho, kdo jej provedl, a podle rozdílného nátěru že jej rozdílně posuzuje.

Na jednom příkladě z běžného života hospodářského chtěl bych dotvrditi pravdivost předcházejících vět:

Když zemědělci hledí docílitи vyšší ceny za svoje výrobky, snaží se zabrániti soutěži, zejména soutěži cizí. Majíce značný vliv

na zákonodárství, a jsouce ve spojení zájmovém se šlechtou a mnohdy i se členy vládnoucích rodin, zabraňují nebo aspoň ztěžují dovoz cizích výrobků hospodářství zemědělského do vnitrozemí. Všechny dopravní prostředky vedoucí do vnitrozemí jsou přísně hlídány úředníky celními, jejichž úkolem jest nepřipustiti klesnutí cen obilních. A ozbrojená stráž pohraniční mnohdy s nasazením života hlídá hranice mimo prostředky dopravní, aby ani podloudnici v obvodě pohraničním neohrozili očekávané zisky podnikatelů zemědělských.

Totéž platí doslova o ochraně zájmů průmyslníků naproti soutěži cizí.

Tyto vrstvy mají v rukou moc, i používají celého aparátu státního na ochranu svých zájmův. Obyvatelstvo státu mnohdy sice stěžuje si do následků takových opatření; ale shledává, že jsou přirozeny.

Zcela jinak je tomu u dělnictva. Také dělník chce docílitи vyšší ceny za svoje zboží — za výkon síly pracovní; a také tato snaha jest ohrožována soutěží jiného dělnictva, mnohdy dokonce dělnictva zahraničního. Avšak cena zboží dělníkova není chráněna žádným zákonem; a mašinerie státní nejenom nestaví se po bok snahám dělníkovým, nýbrž staví se přímo proti nim.

Snaží-li se dělník snahu svoji uplatnití tím, že na čas uschová svoje zboží a nenesе ho na trh pracovní — stávka —, musí hledět zabránit dovozu cizího zboží. Poněvadž však stát odepírá mu při tom pomocí, musí dělník pomáhati si sám. Stávkovými hlídkami a tiskem upozorňuje na stávku, a vybízí soudruhy, aby nabízením levnější síly pracovní neznemožňovali docílení vyšší ceny za zboží dělníkovo. Jenom že tisk je v takovém případě zabavován, protože ohrožuje pořádek, a z téhož důvodu jsou zatýkány hlídky stávkové. A orgány státní pracují horečně, aby opatřily dovoz levnější síly pracovní. Poukazují na nedávný případ výluky v Kopřivnici, kam sháněly stávkokaze orgány vojenské a kam byli doprovázeni stávkokazové z Pruska za asistence četnictva. Sám jsem slyšel při líčení soudním, konaném proti stávkujícím lamačům kamene ve Vápenném Podole, kterak četníci, vedení za svědky, doznávali, že běhali za cizozemskými dělníky, aby šli do práce, když tito dělníci, seznavše na místě stav věci, odepřeli do práce nastoupit.

Tyto prostředky stávkujícího dělnictva, odvrátit soutěž cizí, mají — abych tak řekl — ráz represivní. Dělnici však vidí, že prostředky represivní jednak jsou spojeny s nemalými obětmi, jednak nejsou dosti účinny. Proto ohlížejí se po prostředku preventivním.

Tím jest organisace. Podnikatelům zemědělským i průmyslovým organisiuje prostředky preventivní z valné části stát; dělnictvo si je musí organizovati vesměs samo. Snaha dělnictva, vybudovati velkou pevnou organisaci, tříští se pravidelně o neuvědomělost dělnictva, které obyčejně vidí pouze, že organisace vyžaduje placení pravidelných příspěvků, nevidí však vlastního úkolu organi-

sace. Vpraviti i těmto neuvědomělým dělníkům přesvědčení o nutnosti organisace jest práce jak nesmírně obtížná, tak naprosto nutná.

Nutnost přivésti do organisace co možno nejvíce dělnictva, a neschopnost jedné části dělnictva, aby tuto nutnost pochopila, vede tu a tam stoupence organisace k použití nátlaku proti dělníkům neorganisovaným. Prostředky nátlaku — abstrahujeme-li od řídkých případů fysického násilí, propukávajícího někdy při konfliktech hospodářských — jsou velice omezeny. Kde organisace je silna, může ovšem uzavřítí místnost pracovní před neorganisovanými, jako tomu jest na př. u knihtiskařů; pravidlem jest však nátlak morální, jenž, nestačí-li k tomu, aby dělníka přivedl do organisace, stačí aspoň, aby ho odvrátil od porušení solidarity dělnické v době boje.

Není nic přirozenějšího, nežli že i tento omezený okruh prostředků nátlaku na neorganisované dělnictvo je trnem v oku podnikatele, zaměstnavatele, jenž obává se pro sebe škodlivých následků, vzrosteli síla organisace dělnické. Proto nikdo tolík se nestará o »svobodu« dělníkovu, o ochranu neorganisovaného dělníka před nátlakem a »terorem« organisace, jako právě četní podnikatelé. Zrovna tak bojovali za »svobodu« dělnictva podnikatelé, když zákonodárství sociálně-politické omezovalo noční práci žen a dělníků mladistvých, a dokonce když počalo omezovati pracovní dobu dělníků dospělých.*)

Z této podezřelé péče zaměstnavatelův o ochranu svobody neorganisovaného dělnictva vyplynula v Německu osnova zákona o ochraně dělníků ku práci ochotných, známá pode jménem osnovy káznicové; z této péče vyplývá u nás praxe našich »neodvislých« souců, zneužívající nejenom § 3. zákona koaličního, nýbrž i § 98. zákona trestního v neprospěch organizačních snah dělnictva; z této péče vyplynul i pokus vpašovati do osnovy nového zákona trestního rakouského ustanovení omezující koaliční právo dělnické; pokus ten narazil ovšem — zrovna tak jako svého času pokus s osnovou káznicovou v Německu — na takový odpor našeho dělnického tisku, že vláda se neodvážila pojmoti ustanovení to do definitivní osnovy zákona trestního, která byla nedávno předložena sněmovně panské.

Tíž lidé však, kteří stěžují si stále do teroru organisací dělnických, tíž lidé, jejichž tisk nepřestává volati státního návladního na ochranu »svobody« neorganisovaného dělnictva: tíž lidé nasazují zeela jinou tvář, jakmile jde o jejich organisaci vlastní.

O kartelích, typické organisaci podnikatelské, jest všeobecně známo, že nejsou příliš vybíravy v prostředcích, jak by upevnily význam organisace a zvýšily její vliv. Kartely vybudovaly celé soustavy prostředků, jimiž jednak udržují získané členy ve svém

*) Viz m o j e pojednání »Dělnické zákonodárství rakouské« v Laichtrově sbírce »Česká Politika« dil IV. str. 840, 861, 869, 871.

středu, jednak donucují nečleny, aby se jim podrobili. Každý spis o kartelích podává zprávy o tomto jednání kartelu. Speciálně však k této stránce činnosti kartelu přiblíží spis Dra Kestnera »Der Organisationszwang«, vydaný nedávno nákladem Heymansovým v Berlíně. Kestner nepřináší celkem nic nového; ale soustavně vyličuje »teroristickou« činnost kartelu, dokládaje ji různými příklady německými, čímž nabývá významu právě v době, kdy tolik u nás se mluví o terorismu dělnictva.

Každé organisaci záleží více na tom, aby udržela členy jednou získané, nežli aby získávala nových; organizace nesmí se státi holubníkem, má-li splnit svůj úkol. Proto i kartely kryjí se proti snahám jednotlivých členů, kteří by měli chut organizaci opustit, když by v tom shledávali ať již okamžitý ať trvalý prospěch. V Německu postavení kartelu není v tomto směru tak obtížné jako u nás, poněvadž v Německu uznávána jest právní závaznost smluv kartelových; přes to však kartely nečekají, až dá jim za pravdu soud — kartely nerady rozkládají svoje vnitřní záležitosti před forem soudním — nýbrž zjednávají si samy ochranu proti odstředivým choutkám členstva.

Porušení povinností převzatých smlouvou kartelovou trestají kartely značnými konvencionálními pokutami, k jejichž úhradě jednotliví členové skládají předem směnky, splatné na viděnou, t. j. v okamžiku, kdy člen porušil smlouvou. Mimo to člen kartelu, jenž organisaci opustil, musí být připraven, že tato použije proti němu všech prostředků, jakých používá proti postraníkům, ovšem ve formě pokud možno ještě zostřené, chtějice potrestati zrádce.

S postraníky kartel bojuje na dvou frontách: jednak hledí jím překážeti ve výrobě, jednak v prodeji.

Jako každý jiný výrobce postraník potřebuje k výrobě peněz, dělnictva a surovin. K soutěži s kartelem je třeba značného kapitálu; ten má zřídka postraník sám, i hledí jako každý jiný pracovati s kapitálem cizím, s úvěrem. Čím dále tím většího významu nabývá na tomto poli kapitál organisovalý v peněžních ústavech. S těmi však jsou obyčejně ve spojení kartely nebo jednotliví vlivní členové jejich, jejichž působením peněžní ústavy postraníkovi úvěr omezují nebo vůbec odepírají.

Kde dochází ke smluvám mezi organisací podnikatelův a organisací dělnickou, může být smluveno, že členové kartelu budou zaměstnávati pouze organisované dělnictvo, a toto že přijme práci pouze u členů kartelu. Ovšem organisace dělnické nejsou obyčejně tak silny, aby taková smlouva vyloučila možnost, aby postraník přece dostal síly pracovní.

Důležitější nežli oba tyto prostředky jest, že kartelu mnohdy podaří se, zbavit postraníka surovin resp. polotovarův. Kartel je všechny skoupí sám anebo smluví s dodavateli, že tito smějí dodávat výhradně členům kartelu. Forma, v níž tento způsob boje se vede, závisí na síle kartelu; čím slabší je kartel, tim více jest

zápas viděti. Úspěch jeho obyčejně je pravděpodobnější, jde-li o surovinu, nežli jde-li o polotovar.

Zápas kartelu s postraníkem, jemuž má býti zamezena výroba, není však spojen s existenčním nebezpečím pro postraníka. Tento, nemůže-li vyráběti, přijde o očekávaný zisk; ale může se přece uchrániti efektivní ztráty. Mnohem nebezpečnější stává se situace pro postraníka, jakmile kartel přenesе boj na odbyt, což je pravidlem. I postraník vyrábí, aby prodal; nemůže-li prodati, trpí ovšem škodu.

Nepřihlížíme-li k případu v Evropě málo praktickému, kde cartel smluvou s majiteli prostředků dopravních zabránil postraníku dopravu jeho zboží — má cartel hlavně dva účinné prostředky, jak omeziti odbyt zboží postraníkova: jednak smlouvy s odběrateli, aby nekupovali zboží postraníkovo, jednak soutěž s ním nižšími cenami.

Kartely snaží se sice dostati se v přímý styk se spotřebitelem, ale ne vždy. Mnohdy samy vyvolávají organisaci obchodnicíkou, se kterou vstupují ve styk, v němž ovšem obchod hraje obyčejně úlohu hodně podřízenou. Obchodu hledí pak cartel vnutili výlučný prodej svého zboží; kde jeho moc není dostačena, aby zabránil mocí prodeji zboží postraníkova, cartel hledí získati obchodníka poskytováním rabatu nebo různých premií, jaké postraník poskytnouti nemůže.

Kde obchod není organizován, nebo kde cartel obrací se přímo na odběratele, tam cartel hledí vyloučiti postraníka z prodeje nižšími cenami. Ceny ty nejsou mnohdy v žádném poměru s cenami kartelem jinde vyžadovanými, ba ani s cenami výrobními. Kartel na nich přímo prodělává, oddávaje se naději, že vydrží tyto ztráty déle nežli postraník, jenž odstoupením z bojiště zaplatí útraty tohoto boje.

Vedle těchto hospodářských prostředků boje padá málo na váhu morální nátlak, jejž tu a tam kartely vykonávají na postraníky.

Takovými prostředky cartel upevňuje svou moc. Naproti svým členům vykonává moc soudcovskou, jejíž rozsudky může vykonat; třetím osobám vnučuje svoji vůli, omezuje jejich volnost dispoziční; zvrací úplně základ hospodářský, na němž dnešní společnost spočívá. Nový mocenský činitel vystupuje tu vedle státu. A stát nejenom že nebrání jeho vzniku a vzrůstu jeho moci, nýbrž mnohde jej podporuje zákonodárstvím celním, zákony kontingentovými, přímoúčastí podniků státních v organisaci kartelové.

Není zde místa, abychom jednali o účincích uvedených bojových prostředků kartelu na hospodářství osob, proti nimž jsou řínamířeny, a na hospodářství národní.

Ale stojí za připomenutí, jak malicherny a neúčinny jsou bojovné prostředky organisací dělnických naproti vyličeným prostředkům kartelu, na jak malý okruh osob se vztahují, a jak malé účinky vyvolávají.

A přece obecenstvo, sváděně tiskem blízkým organizacím podnikatelským, jest ochotno stíhati organizace dělnické pro způsob jejich boje proti dělníkům neorganisovaným, ponechávajíc úplně stranou kartely s jejich neskonale účinnějším a do celého národního hospodářství zasahujícím způsobem boje proti neorganisovaným podnikatelům. A nikdo z těch, kdo volají po ochraně státní naproti »terorismu« dělnickému, nevšimajíce si terorismu podnikatelského, nedozná, že je stoupencem zásady: »Činí-li dva totéž, není to totéž.«

ZPRÁVY.

Dr. Arnošt Mischler †. Prof. Mischler narodil se 23. prosince r. 1857 v Praze jako syn universitního profesora a zde prožil též mládí. Po dosažení doktorátu vstoupil do služeb ústřední statistické komise, později (r. 1888) byl povolán jako profesor statistiky do Černovie, pak (r. 1891) do Prahy a konečně r. 1893 do Štyského Hradce, kdež prožil největší část svého mužného věku. Teprve na sklonku jeho života (r. 1911, 28. prosince 1912 zemřel) bylo mu přáno, stanouti v čele úřadu, z něhož nejdříve vyšel. Prof. M-a měl jsem po prvé příležitost poznati, studuje na universitě štyskohradecké. Přednášky M-ovy o statistice nesplnily tehdy zcela očekávání, kterým naplňovalo mne jméno Mischlerovo; více mne však uspokojil jeho seminář, kdež M. při skrovném počtu účastníků (4) mohl se zcela každému věnovat a kde skýtala se též příležitost vejít v užší styk s M. a seznati z blízka jeho názory. Později bylo mi přáno setkat se s M. ještě na dvou konferencích pro statistiku samo-správy, v Brně r. 1907 a v Porči r. 1910. K poznání osobnosti M-ovy nebylo ostatně třeba dlouhé doby, byl takový, jak se hned po prvé jevil. Povrch jeho byl drsný, způsoby jeho nebyly hladké, ale právě tato okolnost, že to, co mluvil, odpovídalo vždy jeho smýšlení, že byl otevřený a přímý, vzbuzovala pro něj sympatie. Arci byl někdy až příliš přímým, ano až kousavým vůči těm, proti nimž měl nějakou antipatii. Při konferenci brněnské jevilo se to na př. v jeho vystupování proti předsedovi konference až příliš očividně. Pověst o nesnášlivosti M-ově byla též přičinou, že po smrti Juraschkově nebyl povolán za jeho nástupce v presidentství ústř. stat. komise, nýbrž teprve po odchodu Meyerově. O odklizení předsudků proti Mischlerovi panujících měl tehdy zásluhu i prof. Bráf, jenž byl v době studia Mischlerova též asi jedním z jeho učitelů a jenž jako ministr orby navrhl též jeho jmenování dvorním radou. Politické názory Mischlerovy neodchylovaly se asi značněji od centralistických názorů převládajících v kruzích německých. Pamatuji se na to, jak při společném obědě v Brně Mischler v menším kroužku hájil své ceterum autem, že český lev měl by býti roztržen, načež mu bylo arcí odpověděno, že by tu mohl býti učiněn počátek se štyským pardalem. Veřejně však Mischler politicky nevystupoval a osobně nebylo pozorovati na něm nižádné zaujalosti proti Čechům. Vědecké práce Mischlerovy